

Töyhtö- ja hömötiaisen risteymä

Parus cristatus X montanus Hangon lintuasemalla lokakuussa 2002

Aleksi Lehikoinen

Olin rengastamassa lintuja 7.10.2002 Hangon lintuasemalla (Halias), kun poimin verkosta töyhtötiaisen, joka killui verkossa yhdessä useamman hömötiaisen kanssa. Rengastin linnun ja ihmettelimme pikaisesti rengastusharjoittelussa verkoilla hyöriävän Pasi Pirisen kanssa, kun linnulta puuttui selvä töyhtö. Linnun päälaki muistutti ainoita aiemmin käsittelemiäni juuri pesästä lähteneitä töyhtötiaisuudenukaisia, jotka olin rengastanut saman vuoden kesäkuussa. "Ehkä se on myöhäisestä poikueesta", ajattelin ja lähdin tintti kädessä kohti asemaa tarkoituksena valokuvata lintu. Nuoreksi määritin linnun terävien piikkikärkisten pyrstösulkien perusteella. Kosteikkoverkolla killui kuitenkin jo toistakymmentä lintua, joten päätin päästää töyhtötiaisen menemään ja rengastaa verkossa roikkuvat linnut. Haliaksella pitää tiaisakaan olla aika varovainen verkkojen aukipitämisen suhteen tappioiden välttämiseksi. Verkot saattavat ennalta arvaamattomasti täytyä hyvinkin nopeasti useista kymmenistä linnuista, jolloin rengastajalla pitää kiirettä.

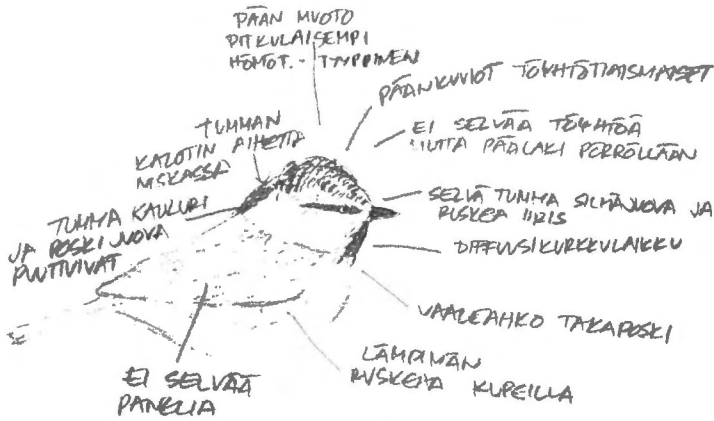
Tyhjennettyäni kosteikkoverkon sinitiaisista palasin tarkistamaan muiden verkkojen tilanteen. Viereisestä pusikosta kuului hömötiaismaista

tsää-tsää -ääntä ja käänsin katseen vaistomaisesti äänen suuntaan. Hämmentykseksini pensaas reunaoksissa istuikin töyhtötiaisen, joka nokki juuri jalkaansa saamaansa rengasta ja kiiloili vähän väliä: "tsää-tsää!" Tässä vaiheessa aivoissani alkoi raksuttaa, että kyseessä taitaakin olla risteymä. Kiikarilla pääsin tarkkailemaan lintua hyvin. Pään kuvioissa oli selvästi jotain outoa joka ei sopinut töyhtötiaiselle. Yritin muistella miten töyhtötiaisen päänkuviot menevät, mikä osoittautui haasteelliseksi tehtäväksi. Hihkaisin verkoilla hääriävälle Pasille sekä bunkkerilla tapittaville Mari Pihlajaniemelle ja Aatu Vattulaiselle, että "Täällä on töyhtö- ja hömötiaisen blandis!" ja he kiiruhtivat salamannopeasti paikalle. Tiainen antoi ihailla itseään hyvin ja teimme pikaisesti kuvauksen olettamastamme "töhötiaisesta". Lintu liikkui pienellä alueella matalissa koivupusikoissa linja- ja väliverkkojen välillä. Yritimme ajaa sen lopuksi uudestaan verkkoon valokuvausta varten. Toista kertaa tintti ei kuitenkaan enää suostunut lentämään verkkoon vaan liittyi hömötiaisperveen ja lähti jatkamaan vaellustaan. Eikä sitä sitten enää sen koommin nähty.

Tapaus osoitti jälleen kerran, että tavallisten lintujen tarkempi tarkastelu saattaa tarjota hyvinkin yllättäviä lintumaailman erikoisuuksia. Tämä kuitenkin edellyttää, että nämä taval-

liset linnut tunnetaan riittävän hyvin. Varmaan jokainen lintuharrastaja uskaltaa väittää tuntevansa töyhtötiaisen, mutta yritäpä piirtää töyhtötiaisen päänkuviot ulkomuistista. Ei liene helppoa.

Linnun olisi ehkä tajunnut helpommin risteymäksi, jos olisi tieninyt, että tämänkin tyyppisiä risteymiä on olemassa. Suomesta tunnetaan aiemmin valkopää- ja sinitiaisen (Hasari ym. 1976, Lehtonen 1976, Forsten & Numminen 1992, Rengastustoimisto 1993, Rönnskärin lintuasema 1994), kuusi- ja hömötiaisen (Hilden 1983, Reinikainen 1987, Kosonen & Rintamäki 1991, Pynnönen 1994a) ja lapin- ja hömötiaisen risteymiä (Järvinen ym. 1985, Hilden & Ketola 1985, Järvinen 1987 ja 1987, Pynnönen 1994b, Lehikoinen 2001). Näistä kahta viimeistä on tavattu myös Haliaksella. Töyhtö- ja hömötiaisen risteymästä en ollut kuitenkaan ennen havaintopäivää edes uneksinut. Myöhemmin kirjallisuutta penkomalla selvisi, että mm. Ruotsissa oli tavattu vastaavanlainen risteymä aikaisemmin. Lokamarraskuussa 2000 Norrbottenissa Gällivaren kunnassa havaittiin ruokinnalla "töhötiaisen" (Backe 2001). Vastaavanlaisia risteymiä on varmasti aika ajoin Suomessakin, joten tarkkaavaisuutta ruokintalautojen ääreen! Alla kuvaus linnusta (kts. myös Kuva 1):

PARCRI + NON 7.10.2002

TÄMÄ HÖMÖTIAISMAINEN TSÄÄ-TSÄÄ, MUTTA KATSEHOI JA EI KÄ HIEMAN VOIMAKKAAMP!

Piirros © Alekski Lehikoinen

Pää: Nopeasti katsottuna päänkuviot hyvin töyhtöiaismaiset. Päälaella töyhtöiaiselle tyypillistä musta-valkokuosimukuviointia. Päälaella ei ollut havaittavissa selvää töyhtöä, mutta päälaen höyhenet olivat kohollaan kuten esimerkiksi sinitiaisella tämän pöhrisessä päälaen höyheniään. Niskassa oli tummaa hömötiaisen kalotin aihetta. Selvä musta silmäjuova oli melko paksu ja ulottui pitkälle silmän taakse. Vastaavasti silmän edessä juova katkesi reilusti ennen nokan tyveä. Sekä poskelta että kaulansivuilta puutuivat töyhtöiaiselle tyypilliset mustat juovat. Posken takaosa oli hömötiaismaisen valkea kun taas etuosa oli töyhtöiaismaisen harmahtava. Kurkkulappu oli töyhtöiaistyyppisen laaja ulottuen ylärintaan asti, mutta reunoiltaan diffuusi, ei selvärajainen kuin töyhtöiaisella. Pään muoto oli hivenen pitkulainen, enemmän ehkä hömötiaismainen kuin töyhtöiaista muistuttava. Linnun silmän iiris oli töyhtöiaismaisen ruskeava ei hömötiaismainen musta nappi silmä.

Siipi ja selkä: Hyvin töyhtöiaismaiset rusehtavanharmaat. Siivellä ei ollut ainakaan selvää vaaleaa hömötiaismaista paneelia kuten Ruotsissa havaitulla yksilöllä.

Kupeat: Kupeilla oli selvää töyhtöiaismaista rusehtavaa väriä.

Pyrstö: Pyrstösulat olivat töyhtöiaismaiset, yhtenäisen harmaanrusehtavat. Pyrstösulat olivat kärjestä hyvin terävät, mistä määritin linnun nuoreksi.

Ääni: Lintu piti hyvin hömötiaismaista "tsää-tsää"-ääntä, mikä oli kuitenkin selvästi käheämpää ja hieман voimakkaampaa kuin hömötiaisen vastaava ääni.

Kiitokset

Pasi Pirinen auttoi kuvauksen laadinnassa sekä antoi tekstiin rakentavia korjausehdotuksia. Jyrki Pynnönen ja Petteri Lehikoinen auttoivat kirjallisuusviitteiden löytämisessä ja Mari Pihlajaniemi auttoi kirjainasun muokkauksessa. Kiitos heille!

Lähdeluettelo

- Backe, S. 2001: "Tofstita" förmodad hybrid mellan tofsmes och talltita. — Vår Fågelvärld 4/2001 s. 20–21.
- Forsten, A. & Numminen, T. 1992: Viimeaikaisia havaintoja. — Lintumies 27: 125–127.
- Hasari, H., Hasari, E. & Kokko, J. 1976: Valkopäätiaisen ja sinitiaisen

sen risteymä? — Ornis Karelica 3: 31.

Hilden, O. 1983: A hybrid *Parus ater* x *P. montanus* found in Finland. — Ornis Fennica 60: 58–61.

Hilden, O. & Ketola, H. 1985: A mixed pair of *Parus cinctus* and *P. montanus* nesting in Kuusamo. — Ornis Fennica 62: 26.

Järvinen, A. 1987: A successful mixed breeding between *Parus montanus* and *P. cinctus* in Finnish Lapland. — Ornis Fennica 64: 158–159.

Järvinen, A. 1989: More mixed breeding between pair *Parus montanus* and *P. cinctus* in Finnish Lapland. — Ornis Fennica 66: 123.

Järvinen, A., Ylimaunu, J. & Hannila, J. 1985: A mixed nesting pair *Parus montanus* and *P. cinctus* in Finnish Lapland. — Ornis Fennica 62: 25.

Kosonen, L. & Rintamäki, P. 1991: Outoja lintuja. — Suomen Luonto 50(2): 24–26.

Lehikoinen, A. 2001: Hangon lintuaseman toimintakertomus 2000. — Tringa 28: 97.

Lehtonen, R. 1976: Valkopäätiaisen *Parus cyanus* risteytyneenä sinitiaisen kanssa Turussa. — Lintumies 11: 59.

Pynnönen, P. 1994a: Hömö- ja kuusitiaisen risteymä, hösitiaisen, Suomenjoella. — Siivekäs 15: 36.

Pynnönen, P. 1994b: Hömö- ja lapintiaisen risteymä Haliaksella. — Tringa 21: 37.

Reinikainen, K. 1987: Hösitiaisen (ilmeinen hömö- ja kuusitiaisen risteymä) Pulkkilanharjulla 1987. — Päijät-Hämeen Linnut 18: 122–123.

Rengastustoimisto 1993: Rengastustoimiston tiedonantoja n:o 111.

Rönnskärin Lintuasema 1994: Rönnskärin lintuaseman vuosiraportti 1992–1993, n:o 18.